

En studie om fritidsverksamhetens roll i arbetet med Flerspråkighet, identitet samt modersmål

A study of the role of leisure activities in the work with multilingualism, identity and mother tongue

Av: Nivin El Masri och Sagal Mohamud

Handledare: Maria Ericson
Södertörns högskola
Grundläroutbildning med interkulturell profil med inriktning mot Fritidshem, erfarenhetsbaserad 180 hp
Fritidspedagogiskt område
Självständigt arbete 15 hp
VT 2021

Abstract

We want to investigate what language norms prevail in leisure centers and how these affect current multilingualism and mother tongue. We will touch on the translanguaging method and consider whether it can be implemented in the leisure center business.

The language norm differs between different leisure activities, where some teachers encourage students to speak their own languages with other students with the same language, while other activities are against this.

In order to have a positive development, it is important to have a secure identity. What is meant by identity? Identity is a concept that has different interpretations. In general, it can be said that identity is about how a person sees themselves and memories from one's life experience, thoughts and feelings (Gudrun Svensson, National Agency for Education, 2018 article 1).

There are two different definitions of multilingualism - simultaneous and successive, where simultaneous multilingualism means that the individual learns several languages at the same time and successive multilingualism means that the individual already has knowledge of a language when they start learning a new one.

In this study, the theoretical review of current research and text analysis will be deepened by interviews. The purpose of the interviews is to supplement the knowledge that a review of existing research in the field provides.

Based on the research we have used as a theoretical framework, it becomes clear that an activity that rests on a monolingual norm and also bans languages other than Swedish, contributes to insecurity for those students who have a mother tongue other than the majority language.

Keywords: Multilingualism, Translanguaging, Native language, Identity

Sammanfattning

Vi vill undersöka om vilka språknormer som råder i fritidshem och hur dessa påverkar gällande flerspråkighet och modersmål. Vi kommer att komma in på metoden translanguaging och fundera på om den kan införas i fritidshemsverksamheten.

Språknormen skiljer sig på olika fritidsverksamheter, där vissa lärare uppmuntrar eleverna till att tala sina egna språk med andra elever med samma språk, medan andra verksamheter är emot detta.

För att ha en positiv utveckling är det viktigt med en trygg identitet.

Vad menas med identitet? Identitet är ett begrepp som har olika tolkningar. Generellt kan man säga att identitet handlar om hur en person ser sig själv samt minnen från ens livserfarenhet, tankar och känslor (Gudrun Svensson, Skolverket, 2018 artikel 1).

Det finns två olika definitioner på flerspråkighet – simultan och successiv, där simultan flerspråkighet innebär att individen lär sig flera språk samtidigt och successiv flerspråkighet innebär att individen redan har kunskaper i ett språk när de börjar lära sig ett nytt.

I denna undersökning kommer den teoretiska genomgången av aktuell forskning och textanalys fördjupas med hjälp av intervjuer. Intervjuernas syfte är att komplettera den kunskap som en genomgång av befintlig forskning inom området ger.

Utifrån den forskning vi har använt oss av som teoretisk inramning, blir det tydligt att en verksamhet som vilar på en enspråkig norm och dessutom förbjuder andra språk än svenska, bidrar till otrygghet för de elever som har andra modersmål än majoritetsspråket.

Nyckelord: Flerspråkighet, Translanguaging, Modersmål, Identitet

Innehåll

EN STUDIE OM FRITIDSVERKSAMHETENS ROLL I ARBETET MED FLERSPRÅKIGHET, IDENTITET SAMT MODERSMÅL	1
ABSTRACT	2
SAMMANFATTNING	3
1. INLEDNING.....	6
1.2 BAKGRUND	7
2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR OCH AVGRÄNSNINGAR	8
2.1 FRÅGESTÄLLNINGAR:.....	9
2.2 AVGRÄNSNINGAR	9
3. TIDIGARE FORSKNING	10
3.1 IDENTITETSUTVECKLING	10
3.2 MODERSMÅL OCH IDENTITETSUTVECKLING	10
3.3 DEFINITION AV BEGREPPET TRANSLANGUAGING	11
3.4 TRANSLANGUAGING OCH TIDIGARE FORSKNING	12
4. TEORETISK BAKGRUND	13
CENTRALA BEGREPP	13
4.1 FLERSPRÅKIGHET	13
4.2 MODERSMÅL	13
4.3 TRANSLANGUAGING (TRANSSPRÅKANDE)	13
4.4 DEN ENSPRÅKIGA NORMEN OCH DEFINITION AV FLERSPRÅKIGHET	14
4.5 SPRÅK OCH LÄRANDE	15
4.6 SPRÅK OCH IDENTITET	16
4.7 VIKTEN AV ATT INKLUDERA FLERSPRÅKIGA ELEVER OCH SKAPA EN FLERSPRÅKIG NORM	17
4.8 TRANSLANGUAGING- TRANSSPRÅKANDE - EN FRAMTIDSVISION?	18
5 METOD OCH MATERIAL	18
5.1 URVAL	19
5.2 INTERVJUER.....	20
5.3 OM INFORMANTERNA	20
5.4 FORSKNINGSETIK	20
5.5 VIKTEN AV ATT INKLUDERA FLERSPRÅKIGA ELEVER	21
6 RESULTAT	23

6.1 HUR AGERAR LÄRARNAS MOT FRITIDSHEM I PRAKTIKEN GÄLLANDE FRÄMJANDET AV BARNAS FLERSPRÅKIGHET?	23
6.2 HUR PÅVERKAR KUNSKAP OM AKTUELL FLERSPRÅKIGHETS Forskning LÄRARNAS PRAXIS?	24
6.3 HUR PÅVERKAR FRITIDSHEMMETS RÅDANDE NORMER KRING FLERSPRÅKIGHET FRITIDSHEMSLÄRARENS AGERANDE I PRAKTIKEN?	24
7. ANALYS	25
7.1 HUR AGERAR LÄRARNAS MOT FRITIDSHEM I PRAKTIKEN GÄLLANDE FRÄMJANDET AV BARNAS FLERSPRÅKIGHET?	25
7.2 HUR PÅVERKAR KUNSKAP OM AKTUELL FLERSPRÅKIGHETS Forskning LÄRARNAS PRAXIS?	26
7.3 HUR PÅVERKAR FRITIDSHEMMETS RÅDANDE NORMER KRING FLERSPRÅKIGHET FRITIDSHEMSLÄRARENS AGERANDE I PRAKTIKEN?	27
7.4 PÅ VILKET SÄTT KAN SPRÅKLIGA ATTITYDER PÅVERKA ELEVERS IDENTITETSUTVECKLING?	28
7.5 FÖRSLAG PÅ FORTSATT Forskning	29
8 DISKUSSION	32
INTERVJUFRÅGOR (A)	34
INTERVJUFRÅGOR (B)	36
INTERVJUN MED EXPERTEN UTE BOHNACKER	38
BILAGA 1.....	41
INTERVJUFRÅGOR TILL EXPERTEN.....	41
REFERENSLISTA.....	42
VETENSKAPLIGA ARTIKLAR	44

1. Inledning

I vår yrkesroll som blivande fritidshemslärare vill vi skriva vår uppsats om hur lärare mot fritidshem ser på flerspråkighet och hur de omsätter kunskaper om forskning i flerspråkighet i praktiken. Vi vill undersöka om vilka språknormer som råder i fritidshem och hur dessa påverkar förhållningssätt vad gäller flerspråkighet och modersmål. Vi kommer beröra metoden translanguaging och fundera på om den kan implementeras i fritidshemmets verksamhet. Vi ser att vår yrkesroll som fritidshemslärare har en kombinerad kompetens där man har fritidsverksamhetens mål att förhålla oss till och verkställa. Fritidsverksamheten har ett långsiktigt mål, vilket kan kopplas till skolans demokratiuppdrag. Läroplanens kunskapssyn kännetecknar inte bara skolans men också fritidshemmets verksamhet. Fritidsverksamheten ska som skolan följa de grundläggande avsnitten i läroplanen där det står om grundläggande värden, förståelse och medmänsklighet, saklighet och allsidighet, normer och värden (Skolverkets allmänna råd med kommentarer, 2014). Eftersom fritidshemslärens kompetens ligger i det sociala fältet med barn och ungas sociala och emotionella utveckling och mål som huvudfokus, är det viktigt att koppla detta till fysisk och psykisk hälsa. Därför är det viktigt att bygga upp elevers självförtroende och inge framtidsstro. För att motverka främlingsfientlighet menar vi att man som fritidshemslärare ska inkludera eleverna i varandras kulturer genom till exempel musik eller lek. Det utvecklar eleverna samt skapar samhörighet där deras ursprung inte spelar någon roll. Alla barn förtjänar en skola där de lär och utvecklas både socialt och emotionellt. Det kognitiva lärandet innehåller alltid även en social och emotionell dimension. Eftersom fritidshemslärens kompetens innefattar den sociala och emotionella utvecklingen hos våra barn och unga, leder det till att ett arbete kan innefatta ett stort samhällsperspektiv eller en liten detalj i elevernas vardag. Väldigt ofta sitter dessa två dimensioner ihop, dvs. den lilla detaljen i vardagen har med samhällsperspektivet att göra. När barn och ungas identitetsutveckling kopplas till fritidshemslärens yrkesroll, får arbetet en dimension med samhällsperspektiv. Vi ser det som vår yrkesroll att skapa goda relationer med eleverna med syfte att de ska kunna växa både socialt och emotionellt. För att det ska kunna ske behöver eleverna erbjudas en tillåtande miljö där det finns en rik variation i lärandet. I fritidshemmets syfte och centrala innehåll står det att undervisningen på fritidshemmet ska utgå från elevernas behov, intressen och erfarenheter (Del 4 i läroplanen, Lgr 11, 2018). Olika problem i form av emotionella och sociala hinder, behöver undanröjas för att elever ska få till ett optimalt lärande. Detta innebär ibland att fritidshemsläraren behöver analysera verksamheten utifrån ett samhällsperspektiv. Det kan göras genom att få till en förändring i det lilla, vilket sedan kopplas till en samhällsnivå eller vice versa.

I vår uppsats vill vi lyfta fram hur flerspråkighet gynnar alla. Vi vill visa på att det är viktigt att ta tillvara de resurser i form av olika språk som redan finns i fritidshemmen. Vi vill lyfta fram att fritidshemmet kan involveras i ett främjande arbete vad gäller flerspråkighet.

Fil.dr. och f.d. universitetslektorn Tore Otterup (Flerspråkighet som resurs, sid 4.) påtalar att i dagens samhälle, som kännetecknas av internationalisering och 3swesdglobalisering, finns inga enspråkiga länder. Däremot finns det länder som framhäver officiellt att de är enspråkiga. Geopolitiskt finns dessa länder i första hand i västvärlden och då främst i Europa. Det ”enspråkiga landets” grundidé bygger på nationalism och nationalstaten. Majoritetsspråket i landet ansågs, i en europeisk kontext, som bärande för en nationalistisk gemenskap. Det innebär att en koppling görs mellan ett gemensamt språk (majoritetsspråket) och en nationell identitet. Detta leder till att flerspråkighet i värsta fall ses som ett hot. Denna nationalistiska tanke bygger på att när en individ pratar majoritetsspråket i landet, så anammar hen per automatik även landets kultur.

”I Europa och västvärlden är således enspråkigheten starkt befäst genom historien och det kan också vara förklaringen till att det i dessa länder råder en enspråkighetsnorm som bitit sig fast även idag, trots att utvecklingen gått mot att allt fler olika språk existerar inom de allra flesta länders gränser” (Otterup skriver i artikel 7 (2018, nr 7, s.7). Intresset för temat i uppsatsen bygger på egen upplevda negativa erfarenheter av att skolan och fritidshemmet i skolans spår, hellre sätter upp språkförbud än bejakar de språk som finns att tillgå i elevgruppen. Vi har själva upplevt att det inte är tillåtet att prata sitt modersmål och ibland har detta lett till uttalade förbud.

Vi vill undersöka hur viktigt det är att personal bejakar alla språk som finns i skolan samt i fritidshemmet. Professorn Pirjo Kukkonen, som är den första professorn i svenska översättningsstudier i Finland och i världen, menar exempelvis i sin artikel Mitt språk mitt liv mitt allt — Språkspel och identitet att språk och identitet hör ihop. (Kukkonen, 1996. s.9).

1.2 Bakgrund

Docenten Gudrun Svensson, som doktorerade 2009 med en avhandling om varieteter i mångspråkiga områden i Malmö och nu är lektor i svenska som andraspråk vid Linnéuniversitetet, tar upp att trots att dagens samhälle är globaliserad, så utövas en enspråkig undervisning och enenspråkig norm i många svenska skolor. Hon betonar att elevers språkliga resurser sällan ses som en tillgång och att den enspråkiga normen får råda (Svensson 2015, sid.31). Translanguaging för utveckling av elevers

ämneskunskaper, språk och identitet) lyfter fram hur lärare på mellanstadiet medvetet arbetade bort den enspråkiga normen genom att basera undervisningsmetoder i forskning. (Svensson 2015, sid.31)

I svenskläraryrkeförbundet skriver Gudrun Svensson också om den gedigna forskning som finns om flerspråkighet och hur det gynnar elever om det ses som en resurs i undervisningen (Svensson, Translanguaging – att använda flerspråkighet i undervisningen nr 3, 2015). Hon redogör för internationell forskning som bedrivits under en tjugo år lång period och som har visat att om lärare använder sig av flerspråkiga elevers språkliga kunskaper i undervisningen så ger det positiva resultat. Dessa positiva resultat gäller både språkutveckling och andra ämnen samt en positiv identitetsutveckling. Det som kallas Translanguaging, förkortat TL, innebär att undervisningen medvetet och strategiskt använder sig av elevernas flerspråkiga resurser i klassrummet. Svensson (2017) hänvisar till Garcias uppdelning av TL i två lika viktiga delar, nämligen ”social justice” och ”social practice”. Kortfattat innebär det förstnämnda (”social justice”) i detta sammanhang att lärare och skolans personal skapar en miljö där flerspråkighet ses som något positivt och som en tillgång för alla elever. Den andra delen (”social practice”) handlar om att bygga upp en hållbar struktur, där elever själva blir medvetna om den språkliga potential de besitter. Svensson (ibid.) menar på att lärare som är monolingvistiska kan arbeta med TL. För att det ska kunna äga rum lyfts goda relationer med eleverna upp. Om elevernas språk och kultur ses som en tillgång skapar det förtroendefulla relationer. Det är i skapandet av dessa förtroendefulla relationer fritidspedagogens yrkesroll kommer till användning. Därmed innebär uppdraget att även bidra till att verksamheten agerar enligt ny forskning vad gäller att skapa goda relationer och främja en god hälsa hos elever.

2 Syfte och frågeställningar och avgränsningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur fritidshemslärare kan bidra till att bygga upp en miljö där positiva attityder råder vad gäller elevernas modersmål och flerspråkighet. Detta undersökande tar avstamp i en inblick i vilka attityder som kan råda bland fritidshemslärare vad gäller modersmål och flerspråkighet. Detta ska undersökas genom semistrukturerade intervjuer med tre olika informanter. Urvalet av informanter bygger på att få en representant från ett fritidshem som är kommunalt och ett fritidshem som är privat. En intervju ska genomföras med en expert inom flerspråkighet. Vi vill även undersöka vilka möjligheter som finns att implementera aktuell forskning, såsom ”translanguaging”,

inom fritidshemmets verksamhet utifrån de normer som råder vad gäller flerspråkighet och barnens modersmål.

2.1 Frågeställningar:

- Hur agerar lärare mot fritidshem i praktiken vad gäller främjande av barns flerspråkighet?
- Hur påverkar kunskap om aktuell flerspråkighetsforskning lärarnas praxis?
- Hur påverkar fritidshemmets rådande normer kring flerspråkighet fritidshemslärares agerande i praktiken?
- På vilket sätt kan språkliga attityder påverka elevers identitetsutveckling?
- Vilka möjligheter finns det att i praktiken använda sig av metoden ”translanguaging”, inom fritidshemmet?

Utifrån de ovanstående frågeställningar som vi kommer besvara genom analys på det intervju-underlag vi får, kommer vi försöka att besvara frågan om en möjlig framtidsvision, där fritidshemmets verksamhet implementerar och tillämpar ”translanguaging” i vardagen.

2.2 Avgränsningar

Intervjuerna begränsas till två fritidspedagoger: en från ett kommunalt fritidshem och en från ett privat fritidshem. Dessa fritidshem ligger båda i Storstockholmsområdet. Dessa två fritidspedagoger presenteras närmare under rubriken ”Urval”. Den tredje intervjun har genomförts med en expert inom flerspråkighet som heter Ute Bohnacker som är professor i lingvistik och läsare i skandinaviska språk, hen är idag verksam i Uppsala universitet.

3. Tidigare forskning

3.1 Identitetsutveckling

I läroplanen för grundskolan står det bland annat att språk, lärande och identitetsutveckling är nära förknippade. Genom att eleven ska få möjligheten att samtala, läsa och skriva ska eleven få utveckla sin möjlighet i att kommunicera och få tilltro till sin språkliga förmåga (Skolverket, Lgr 11 2011).

För att ha en positiv utveckling är det viktigt med en trygg identitet. Vad menas med identitet? Identitet är ett begrepp som har olika tolkningar. Generellt kan man säga att identitet handlar om hur en person ser sig själv samt minnen från ens livserfarenhet, tankar och känslor (Gudrun Svensson, Skolverket, 2018 artikel 1).

”Barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hänsyn ska tas till barnets åsikter, utifrån barnets ålder och mognad (Artikel 12 i FN:s barnkonvention)”.

Att känna en trygghet i sin identitet är bra grund i ens utveckling samt vidareutveckling. Att bli sedd för den man är betyder väldigt mycket för ens egen självbild.

3.2 Modersmål och identitetsutveckling

Om man tar en närmare titt på begreppet modersmål är det svårt att hitta en klar definition. Det finns tolkningsmöjligheter av begreppet enligt redaktören Maria Arnstrand (2007, artikel 4).

Universitetslektorn samt Docenten Linus Salö som har inriktning inom språkideologi förklarar i Maria Arnstrands artikel att han själv är en av dem som försöker förstå vad innebörden av modersmål är.

Han kom fram till att ordet modersmål står för bland annat:

- Språket man lärde sig först
- Språket man behärskar mest
- Språket man använder mest

Salö förklarar att man kan prata ett språk hemma och ett annat när man är med sina vänner eller i skolan. Därför är det möjligt att byta modersmål enligt dessa tre kriterier enligt Salö (2007 artikel: 4). Linus

anser att modersmål har olika betydelser för varje individ, men dessa tre punkter är hans uppfattning av definitionen av modersmål.

Elever som deltagit i modersmålsundervisning har visat på att ha högre betyg i svenska, matematik samt engelska enligt svensk forskning.

Forskningen visar att elever som har modersmålsundervisning i skolan har bättre svenska än flerspråkiga elever som inte har modersmålsundervisning, dessutom trivs de i skolan samt känner sig tryggare. Dessa elever behärskar teoretiska begrepp bättre än övriga.

Modersmålsundervisningen är väldigt viktig för utvecklingen då den spelar en stor roll för utvecklingen av kunskapsinhämtning i de olika ämnena i skolan samt utvecklingen av en etnisk identitet.

Författaren Mai Beijer menar förklarar att forskning visar att modersmål är viktigt för identitetsutvecklingen samt underlättar lärandet för människan samt för samhället (Beijer, 2010 s.12). Idag är Sverige ett flerspråkigt samhälle, där skolan har en viktig roll när det gäller integration och att alla ska få lika möjligheter oavsett vilken bakgrund man än har.

Många skolor har idag dragit ner på modersmålsundervisningen som i sin tur har lett till att fler elevers resultat har försämrats. Undersökningar som har gjorts de senaste åren visar att flerspråkiga elever inte når kunskapsmålen i skolan (Beijer, 2010 s.13).

Elever som har behov av att få hjälp med att nå kunskapsmålen måste få stöd i sitt eget språk och för att det ska ske måste modersmålets status stärkas och bli integrerad i skolan (Beijer, 2010 s. 15).

3.3 Definition av begreppet Translanguaging

Själva begreppet translanguaging myntades av språkforskaren Cen Williams som utförde studier bland flerspråkiga elever i skolor i Wales (Svensson, 2018, s.1).

Språkväxlingarna som observerades i studierna visar elever som använder sin kunskap i sitt modersmål för att lösa en uppgift eller ett problem med hjälp av ett annat språk. I studierna skulle eleverna ta emot instruktioner på kymrisk eller engelska och sedan lösa uppgiften muntligt eller skriftligt på det andra språket.

Eleverna behövde använda sina språkliga resurser och kunskaper för att förstå instruktionen först.

Translanguaging innebär inte en översättning från ett språk till ett annat, utan har en mycket djupare innebörd i form av förmågan att förstå och göra sig själv förstådd när mer än ett språk är inblandat. Flerspråkiga individer har inte sina språkliga kompetenser indelade i separata fack utan språken blir en pool av resurser individen kan använda sig av i sin kommunikation och utgör därför en gemensam språkförmåga (Svensson, 2018, s. 2).

Inom translanguaging så agerar modersmålet och det nya språket som ett stöd för varandra på det sättet att de kompletterar och stöttar varandra, samtidigt som de båda språkens utveckling främjas då eleven kan använda språket hen är säkrare i för att utveckla och stötta det andra språket (Svensson, 2018, s. 4).

3.4 Translanguaging och tidigare forskning

Författaren Jean Conteh (ELT Journal Volume 72/4, oktober, 2018) förklarar TL (translanguaging) och hur detta fenomen har uppkommit inom pedagogiken. Författaren hänvisar till Cummins forskning, som har lett till ett positivt intresse för translanguaging.

Forskare som hade klassrum med flera språk som sitt forskningsfält, började använda begreppet translanguaging när de beskrev den muntliga kommunikation som ägde rum där flera språk användes. Conteh (ibid.) betonar att grunden i translanguaging är att språket ses som en process i sig. Det finns kritiska röster som menar att hittills har forskare inte kunnat bedöma pedagogiken translanguaging, utan enbart fokuserat på interaktionen.

Det viktiga med translanguaging är att om utgångspunkten är att det är en pågående process, så förflyttas fokus från att diskutera hur många språk en individ behärskar till att uppskatta hur individen använder sig av alla språken för att uppnå syftet att föra fram sitt budskap.

Conteh (ibid.) sammanfattar att det finns forskare som menar att translanguaging förenar språk och identitet. Dessa forskare utgår från att identitetskonstruktion är en viktig del i lärande. Translanguaging kan vara en process som erbjuder möjligheter till elever att göra kopplingar mellan deras erfarenheter i och utanför klassrummet. För lärare i fritidshem, är det intressant att identitetskonstruktion och språk är en viktig del av lärandet. Om lärande samtidigt innebär en identitetskonstruktion utgör de språk en elev har tillgång till en mycket viktig del i denna process. Conteh (ELT Journal Volume 72/4, oktober, 2018) betonar att de pedagogiska fördelarna med translanguaging kan vara signifikanta.

4. Teoretisk bakgrund

Centrala begrepp

4.1 Flerspråkighet

Ordet flerspråkighet som begrepp betyder kort och koncist kunna använda mer än ett språk i kommunikation, på ett sätt där individen kan behärska språken i fråga väl. Det finns två olika definitioner på flerspråkighet – simultan och successiv, där simultan flerspråkighet innebär att individen lär sig flera språk samtidigt och successiv flerspråkighet innebär att individen redan har kunskaper i ett språk när de börjar lära sig ett nytt. Mera konkret kan alltså en individ med en simultan flerspråkighet exempelvis lära sig svenska i förskolan samtidigt som föräldrarna lär hen modersmålet hemma. En individ med successiv flerspråkighet kan exempelvis ha invandrat och börjat lära sig svenska när de anlant som då blir utöver deras redan behärskade modersmål (multikulturellt.ifokus.se 2017).

4.2 Modersmål

Modersmål betyder förstaspråk, och är det första språket en individ lär sig prata. Har en individ flerspråkiga föräldrar så kan hen ha flera modersmål. Lektor Lilian Nygren-Junkin jobbar i Göteborgs Universitet som lektor i svenska menar i sin artikel *Modersmål har vi allihopa – här med*, som publicerades i Språkvård 2006/03 att språket har en central betydelse för en individs identitet, och kan både skapa och öka gemenskapen både i det lokala samhället och globalt för den gruppen av människor som har samma modersmål (Nygren-Junkin, 2006, s. 11). Modersmål har också en central betydelse för en individs språkutveckling, både i enspråkiga och flerspråkiga miljöer. Detta för att en välutvecklad kunskap inom modersmålet främjar att andra språk som följer utvecklas lika väl som förstaspråket (Nygren-Junkin, 2006, s. 12). Modersmål som begrepp har alltså flera betydelser, både den bokstavliga betydelsen och betydelsen kring vad begreppet faktiskt innebär.

4.3 Translanguaging (transspråkande)

Gudrun Svensson definierar transspråkande som den svenska översättningen utav engelskans translanguaging, och förklarar att det innebär utvecklingen utav flera språk under samma tid (Svensson, 2017, s. 44 – 45). Begreppet translanguaging innebär att en individ använder alla språkliga hjälpmedel och resurser när det kommer till inre och yttre kommunikation (Svensson, 2018, s.1). Rent praktiskt

syns translanguaging exempelvis när en nyanländ elev undervisas i ett ämne och undervisningen sker på svenska och eleven i fråga inte har ett stort svenskt ordförråd. Kanske har läraren ritat upp ett diagram på tavlan vilket får eleven att förstå vilket ämne det handlar om och till följd av det kompletterar eleven diagrammet med vad hen redan vet om ämnet och det läraren försöker kommunicera. Eleven använder sig alltså utav information som hen förvärvat med hjälp av sitt modersmål för att ta till sig och förstå undervisningen på det nya språket. På så vis har eleven använt sig utav alla sina språkliga resurser för att förstå.

Universitetslektorn Zeynep Ünsal förklarar att translanguaging innebär att läraren utnyttjar elevens förstaspråk som en slags resurs för inläring (Ünsal, 2017, s. 24). Professorn Ofelia Garcia menar att vid ett aktivt och medvetet användande i klassrummet så leder translanguaging till en ökning av elevens förståelse av innehållet som läraren presenterar, då eleven får utrymme och tillåtelse att använda alla sina språkliga resurser vid inläringen (Garcia, 2009, s. 26). Translanguaging innebär således att elevens första- och andraspråk inte skiljs åt, utan istället ska och får samspela i läromiljön. De brister eleven eventuellt har i andra språket ses inte som brister utan som ett komplement gentemot förstaspråket i lärandet överlag och i lärandet av det nya språket.

4.4 Den enspråkiga normen och definition av flerspråkighet

Otterup skriver i artikel 7 (2018, nr 7, s.1) menar att den enspråkiga normen är stark i Sverige, då självbilderna som ett enspråkigt land har hållit i sig länge. Detta trots att några av landets nationella minoritetsspråk funnits längre än svenskan. Otterup (ibid.) betonar att trots olika influenser från flera språk, så kvarstår flera frågor kring flerspråkighet och att det ofta råder en osäkerhet kring dessa frågeställningar. Svar på de frågor som ofta kvarstår tex inom skolans värld, underlättas inte av det faktum att definitionerna av begreppet flerspråkighet har varit och är otaliga. Därmed är inte svaret på vem som kan betraktas som flerspråkig alldeles enkel. Tidigare forskning utgick ofta från begreppet tvåspråkig, eftersom det utgjorde det vanliga familjemönstret. I dagens globaliserade värld har begreppet flerspråkig tagit över och det är det begreppet som är aktuellt inom forskning på ämnet. Definitionen av flerspråkighet har gjort en spännande resa. Otterup (ibid.) tar upp att tidigare forskning utgick från en dualistisk syn på språkinläring. Detta ledde till felaktiga slutsatser och förväntningar om att de två språken skulle utvecklas parallellt och bli lika starka. Dessutom utgick forskare från att de språk som individen behärskade (då utgick forskningen från tvåspråkighet), skulle hållas isär. Med andra ord anses det ”fult och fel” att blanda språken. Detta ledde till idén om additiv tvåspråkighet, vilket kortfattat innebär att det andraspråket lärs in utan att det första språket påverkas. Motsatsen till detta blev

subtraktiv tvåspråkighet. Forskningen kunde då tyckas upptäcka att inläringen av det andra språket påverkade det första språket negativt. Dagens flerspråkighet forskare har kommit mycket längre än så och lämnat den dualistiska synen på språkinläring. Den har ersatts av en dynamisk syn på språkinläring och dynamiskt perspektiv på flerspråkighet. Kortfattat innebär det rådande dynamiska perspektivet på flerspråkighet att en flerspråkig individ inte utvecklar separata system för olika språk, utan snarare finns det en samlad flerspråkig resurs. ”I praktiken innebär det att en flerspråkig person använder de språk hon har tillgång till som en samlad resurs och språken kan rationellt användas på olika sätt för att uppnå det syfte som situationen kräver. Det kan också innebära att flera språk används vid samma tillfälle och detta är just ett uttryck för den dynamiska flerspråkigheten.” (Tore Otterup skriver i artikel 7 (2018, nr 7, s.3). Otterup (ibid.) påpekar att den svenska skolan inte hunnit uppdatera sig i den kunskap om flerspråkighet som forskningen erbjuder och därmed är den dålig på att ta tillvara flerspråkigheten som resurs i undervisningen. Otterups (ibid.) betoning om att inga länder är enspråkiga i praktiken i dagens globaliserade värld, trots att landets politik kan välja ge ett intryck att landet är enspråkigt, kan vara intressant att ha i åtanke när den kognitiva utvecklingen hos barn kopplat till flerspråkighet diskuteras. I den svenska kontexten har flerspråkighet ofta kopplats till något negativt. Detta troligtvis utifrån det faktum att de flerspråkiga har representerats av minoritetsgrupper. Att tillhöra en minoritetsgrupp i ett samhälle där den enspråkiga normen har varit och är fortsatt stark, innebär ett förtryck, vilket även återspeglat attityderna kring flerspråkighet. Forskningen inom ämnet började sin resa i tvåspråkighet, vilket även det satt sina spår i dagens aktuella negativitet kring flerspråkighet. Som tidigare nämnts, utgick tvåspråkighetsforskningen utifrån en dualistisk språkinläring. Därmed kan tvåspråkighet än idag beskrivas som att individen befinner sig i limbo, där minoritetsspråket har låg status och majoritetsspråket har hög status. Med den dualistiska utgångspunkten, utgick den tidiga flerspråkighet forskningen från förväntade negativa resultat vad gäller tvåspråkighet. Som man frågar, får man svar. I de tidiga studierna om tvåspråkighet tog forskningen inte hänsyn till bidragande faktorer, såsom social bakgrund.

4.5 Språk och lärande

Docent och forskaren Monica Axelsson och universitetslektor och Docent Ulrika Magnusson (2012) betonar att det finns ett tydligt samband mellan språk och lärande. De hänvisar till Hallidays forskning, som tar upp när ett barns språkliga system förändras, påverkar det barnets tänkande. Halliday och den ryska forskaren Lev Vygotskij utgår båda från språkutvecklingens interpersonella aspekter. Detta leder

till att de lyfter behovet att interagera med andra som bärande för barnets språkutveckling. Vygotskij poängterar dessutom ZPD (the zone of proximal development) samt skillnaden mellan det som barnet kan själv och det som barnet kan tillsammans med andra. Genom Vygotskijs forskning har interaktionen med andra och individer som kan mer, getts en central roll i lärandet. När lärande ses som socialiseringsprocesser, blir språk och språkutveckling en väg till gemenskap som delar språkbruk. Vidare hänvisar Axelsson och Magnusson (ibid.) till författarna Wayne Thomas och Virginia Colliers (1997,2002) forskning om hur flerspråkighet stimuleras och främjas. De utgår från klassrumsmiljön i sin forskning, men det är intressant att notera vilka faktorer som utgör en bas för att en god modersmålsutveckling ska kunna äga rum. Undervisningen måste ske i en miljö som är sociokulturellt positivt och stöttande. ”Thomas & Colliers studier (1997, 2002) visar att tvåspråkiga elever nådde bättre resultat när de gick i skolor där de värdesattes och blev behandlade med respekt, dvs. när de befann sig i en sociokulturellt stöttande miljö. I dessa skolor betraktade lärarna de tvåspråkiga barnen som en tillgång. Deras livserfarenheter fick utrymme och deras modersmål respekterades och användes aktivt i undervisningen. De tvåspråkiga barnen upplevde dessa skolor som trygga, icke-diskriminerande, fördomsfria och välkomnande platser.” (Axelsson och Magnusson, sid. 288)

4.6 Språk och identitet

Kukkonen (1996, s, 2) menar att en stark språklig identitet är eftersträvansvärd, då det ger en fördjupad självförståelse. Vi och våra identiteter formas av våra språk. I och genom språk lär vi oss förhandling och omvandling. Vi lär oss olika lösningar och öppnar oss för olika möjligheter. Språket ger oss en tillhörighet, men kan även markera en skiljelinje till den grupp vi inte tillhör. Språket avslöjar om det är en man eller kvinna som pratar, ett barn eller vuxen, en lärare eller politiker. ”Språket är den viktigaste identitetsskapande faktorn, inte bara det verbala språket utan alla ‘språk’ som vi kommunicerar med, signaler och tecken, kroppsspråket och också vår tystnad.” (Kukkonen, 1996 s, 9). Kukkonen (ibid.) betonar språkets sociala förmåga att förvandla verkligheten, dvs att förändra en specifik kontext. Författaren poängterar att ett ord alltid har flera betydelser, vilket innebär att en situation kan förändras när orden ges en ny betydelse. Kukkonen (ibid.) framhäver hur viktigt det är att få utveckla och behålla sina språk, då de utgör kärnan i ett identitetsskapande. Det är genom språket vi skapar oss själva och låter en berättelse växa till. Denna berättelse om oss själva är identitetens kärnverksamhet. Kukkonen (ibid.) fokuserar på maktaspekten i språkande och menar att varje språklig och kommunikativ handling kan förstås och analyseras utifrån makt. I alla samtal finns denna maktaspekt med och manifesteras tex genom turtagning, tonläge, betoning, prosodi med mera. Genom att ta upp maktaspekten i

språkanvändning närmar sig Kukkonen (ibid.) språkets demokratiska värden och en insikt om att språk och flerspråkighet bygger upp de demokratiska värdena i ett samhälle. Kukkonen tar stöd i än djupare nivå än enbart en tillåtande miljö för flerspråkighet. Hon hänvisar till begreppet alienation och menar på att om människan inte har kontakt med sina språk, så blir hon alienerad från sin inre kärna. Om en människa ges möjlighet att bygga upp en stark språklig identitet, vilket innebär att människan kan leva i sitt språk, blir människan öppen för det främmande. Att leva i sitt språk är något djupare än bara behärska språket. Att leva i sitt språk har snarare en andemening, eftersom människan skapas i detta. Det är bara i och genom språket vi kan bli en del av mänskligheten, om vi strävar efter en gemensam mänsklighet. Utifrån Kukkonens (ibid.) sätt att se på språk, kan ett samhälle aldrig ta en genväg till skapandet av gemenskap, genom att förbjuda någons modersmål och bara satsa på majoritetens språk i landet. Tvärtom är detta en förrädisk villoväg, som leder bort från det gemensamma samhällsbygget och de demokratiska värdena. ”Identitet är just bland annat detta, att vi skapar vår berättelse av vår identitet och våra identiteter och våra språk i språket.” (Kukkonen, 1996 s 18)

4.7 Vikten av att inkludera flerspråkiga elever och skapa en flerspråkig norm

Att se flerspråkiga elever som en tillgång och resurs för lärande och för en verksamhetsutveckling är av stor betydelse. Om en flerspråkig elev känner sig exkluderad och får lättare uppgifter då kunskapen i svenska är lägre än i elevens modersmål så hämmas elevens utveckling på flera olika plan (Svensson, 2017, s. 85).

Exkludering kan också leda till att eleven utvecklar känslor av skam över sin identitet och bakgrund, vilket direkt hämmar elevens identitetsutveckling och ger hen dålig självkänsla (Svensson, 2017, s. 19). När skolor anammar en enspråkig norm utifrån inställningen att svenska är det enda språket som ska användas, så skapar det en miljö som säger att andra språk är mindre värda. Detta leder direkt till en känsla av diskriminering, vilket skapar utanförskap för de flerspråkiga eleverna. Detta är något som kan påverka elevernas lärande negativt. (Svensson, 2017, s. 33). När elever blir tillsagda att hålla sig till svenska under samtal så förhindras språkutvecklingen samtidigt som de inte ges möjligheten att visa djupare förståelse (Svensson, 2018, s. 263). En direkt konsekvens är exkludering och att eleven inte får en rättvis chans att visa sin kompetens och förståelse (ibid). Det bästa sättet att arbeta med flerspråkighet är enligt professorerna Christina Hedman & professorerna Åsa Wedin (2013) att ge språken som finns en positiv uppmärksamhet och på så vis skapa både tolerans, förståelse och intresse för språken i fråga (Hedman & Wedin, 2013, s. 37).

Genom ett sådant arbetssätt så skapas bilden av flerspråkighet som ett hjälpmedel istället för ett problem eller en avvikelse, både för klassen i helhet men särskilt för den enskilda individen, både i klassrummet och i övriga sociala miljöer (2013, s. 37).

4.8 Translanguaging- transspråkande - en framtidsvision?

Transspråkande visar sig efter vår forskningsgenomgång vara ett sätt att arbeta som främjar två- eller flerspråkiga elevers utveckling. Svensson (2017) menar att transspråkande ger eleven verktyg att tackla ett problem eller ett begrepp med hjälp utav dess betydelse på olika språk eleven behärskar. På så vis skapas en djupare förståelse då eleven kan koppla erfarenheter och kunskaper utifrån språket de har en bredare och djupare kunskap i (Svensson, 2017, s. 44). Utöver elevens bokstavliga språkkunskaper så innefattar transspråkande också kroppsspråket och andra verktyg såsom bilder eller böcker på elevens första- eller andraspråk (Svensson, 2016, s. 70).

5 Metod och material

I denna undersökning kommer den teoretiska genomgången av aktuell forskning och textanalys fördjupas av intervjuer. Intervjuernas syfte är att komplettera den kunskap som en genomgång av befintlig forskning inom området ger. I denna studie innebär det att få en experts utlåtande om hur elevers flerspråkighet kan främjas. Experten kommer beröra forskning om flerspråkighet och bland annat metoden translanguaging (TL). Professorn Göran Ahrne och professorn Peter Svensson (2018) skriver tydliggörande om metod genom att förklara begreppets betydelse och innebörd. Begreppet är ett låneord från ett sammansatt grekiskt ord, nämligen meta och hodos (Ahrne & Svensson, 2018, s 17). Det sistnämnda betyder rutten eller vägen. När forskaren ska välja vilka metoder som är lämpligast för att kunna besvara de frågeställningar som presenteras i uppsatsen, så ska metoden se till att frågorna går att besvara. Ahrne & Svensson (2018, s 34) menar att intervjuer är den vanligaste metod när det gäller kvalitativa metoder. Med hjälp av intervjuer får vi fram fördjupad kunskap om området som vi vill göra studien i. Det bör nämnas att den här studien genomförs under en tidsperiod hösten 2020, då världen drabbats av en pandemi, vilket lett till restriktioner gällande nya sociala kontakter. Detta påverkade valet av metod på så sätt att det inte blev aktuellt med observationer på Fritidshem, då de flesta fritidshem och vi som uppsatsskrivare ville följa Folkhälsomyndighetens rekommendationer om social (fysisk) distansering.

Vi valde därmed att genomföra intervjuer och utgå från det Ahrne och Svensson (2018) menar med

kvalitativ metod för att få svar på våra frågor (Ahrne & Svensson, 2018, s 34).

Enligt Ahrne och Svensson (ibid.) kan man göra kvalitativ intervju på olika sätt samt variera med hur många frågor man vill ha med och i vilken grad man vill komplettera med öppna frågor.

Semistrukturerade intervjuer innebär att man ställer några förutbestämda frågor som man förbereder och att man sedan ställer följdfrågor efter behov. Forskarna menar också att fördelen med kvalitativa intervjuer är att man kan anpassa frågorna man vill ställa i den ordning man vill efter situationen istället för att följa ett helt vanligt frågeformulär i en bestämd ordning. (Ahrne & Svensson, 2018. s. 38).

Intervjuernas syfte är att komplettera den kunskap som en genomgång av befintlig forskning inom området ger. Intervjumetoden semistrukturerade intervjuer passar uppsatsens syfte och frågeställningar. Det innebär att frågorna förbereds av intervjuaren, men under intervjun ges respondenterna möjlighet att besvara frågorna öppet. Vid behov läggs intervjufrågor till. Frågorna behöver inte följa den nedskrivna ordningen, utan anpassas efter svaren. Ahrne och Svensson (2018) förklarar att man får en bredare bild att göra det på detta sätt än att följa en mer bunden frågeställningsföljd. (Ahrne och Svensson, 2018. s. 34). Till en början planerade vi att intervjun med experten, forskare vid Uppsala universitet, skulle vara strukturerad, då frågeställningarna skickades till informanten via mejl.

Vi fick dock tillfälle att även genomföra en intervju via Zoom med denna expert. Detta ledde till att vi följde upplägget för semistrukturerade intervjuer.

5.1 Urval

Till denna studie passar ett urval fritidspedagoger från två olika Fritidshem inom samma kommun samt en forskare från Uppsalas Universitet vars centrala teman är språkutveckling, språkinläring och flerspråkighet. För att få en spridning föll urvalet på en kommunal och ett privat Fritidshem. Att välja informant från en kommunal och ett privat Fritidshem kan belysa skillnader i förhållningssätt vad gäller främjande av flerspråkighet. Det geografiska urvalet påverkas av de rådande omständigheter under höstterminen 2020, där pandemin begränsar möjligheterna. Att i det läget välja geografiskt närliggande fritidshem som är en förort till Stockholm med olika kulturer samt flera olika språk bland eleverna känns rätt och blir genomförbart. Antalet informanter begränsas till en från varje Fritidshem, vilket även detta tar hänsyn till rådande pandemi-situation. Genom att intervjuerna sker en till en är även ett sätt för informanten att kunna vara avslappnad och för den som intervjuar gå mer på djupet genom följdfrågor och funderingar som uppstår under intervjun. Ett kriterium för urvalet blev informanternas tillgänglighet. Många undviker nya kontakter under rådande pandemi. Den första idén om att intervjuaren besöker aktuellt fritidshem för intervju, fick ge vika till idén att informanten själv fick bestämma om en lämplig intervjuplats.

5.2 Intervjuer

Intervjumetoden som delvis är strukturerad passar uppsatsens syfte och frågeställningar vad gäller intervjuerna av de två fritidspedagogerna samt hen som är expert i flerspråkighet. Det innebär att frågorna förbereds av intervjuaren, men under intervjun ges respondenterna möjlighet att besvara frågorna öppet. Vid behov läggs intervjufrågor till. Följden av frågorna behöver inte följa den nedskrivna ordningen, utan anpassas efter svaren. Intervjun med experten ska vara strukturerad, då frågeställningarna skickas till informanten via mejl.

5.3 Om informanterna

Första informanten vi intervjuade jobbar som fritidshemspedagog i en privat skola med mångkulturalitetelevunderlag. Hen har jobbat i den skolan i flera år och tvekade inte att ställa upp på en intervju. Hen benämns som informant A. Den andra informanten är nyexaminerad fritidshemslärare som jobbat 2 år i den kommunala skolan. Tredje informanten är en tysk professor i lingvistik och läsare i skandinaviska språk. Professorns forskningskunskap är främst inom första och andra språk samt flerspråkighet.

5.4 Forskningsetik

Vetenskapsrådet (www.vr.se, 2018) betonar att forskarutbildning inte är något som är statiskt över tid, utan kräver anpassningar. Vetenskapsrådet tar därför upp fyra etiska krav som man ska förhålla sig till inom forskning. De fyra huvudkraven är:

Informationskravet som innebär att forskaren ska informera de berörda om vilket syfteforskningen har. *Konfidentialitetskravet* som innebär att alla uppgifter om deltagare måste hållas konfidentiella och förvarade på ett sådant sätt att inte obehöriga kan få tag på dem. *Nyttjandekravet* som innebär att de insamlade uppgifterna om enskilda individer endast får användas för forskningsändamål. Det fjärde kravet är *samtyckeskravet* som innebär att de som deltar i denna studie har rätt att själva bestämma över sin medverkan. De får bestämma om hur länge samt vad de har för villkor för att delta. De skall också kunna avbryta sin medverkan utan problem.

Dock finns det inslag som kännetecknar forskningsetiken och de etiska principerna, vilka bör efterföljas av forskare. Det är en balans mellan informantens individskyddskrav och forskarens forskningskrav, som ska eftersträvas. Om forskaren, i detta fall intervjuaren, följer de etiska principer som anges vid planeringen av studien, skapar det en trygghet hos informanten. Utan denna känsla av att informationen som ges kommer behandlas i enlighet med forskningens syfte, är risken att informanten inte vill ge adekvat information, påtaglig.

Det är viktigt att skapa en trygg och respektfull miljö inför intervjun. Detta uppnås genom att intervjuerna följer informationskravet, vilket vi gjort under intervjuerna. Det innebär kortfattat att informera informanterna om forskningssyfte och deras roll i och för studien. Det är även viktigt att betona att deltagandet är helt frivilligt och att de har rätt att avbryta sin medverkan. Den europeiska kodexen för forskningens integritet tar upp (ALLEA) fyra basbegrepp som bör styra forskarens förhållningssätt, nämligen; Tillförlitlighet, Ärlighet, Respekt och Ansvar.

Ärlighet innebär att vi informerar våra informanter öppet och objektivt om hur den information vi får av intervjuerna kommer användas. Vi har valt att ge denna information skriftligt samt muntligt till intervjuerna, så att våra informanter känner sig trygga och respekterade. Vi gjorde det muntligt med forskningsexperten Ute Bohnacker direkt via Zoom innan intervjun påbörjades. Inför varje intervju presenterade vi oss om vilka vi är och en kort bakgrund om oss själva så att informanterna får en bild av vilka vi är. Efter det berättade vi om varför vi vill intervjua dem samt förklara att vi följer de fyra etiska kraven som man ska följa gällande en forskningsintervju innan vi påbörjade själva intervjun.

5.5 Vikten av att inkludera flerspråkiga elever

Det ligger stor vikt i att se resursen flerspråkiga elever representerar, och att aktivt arbeta för att de ska känna sig inkluderade. Svensson belyser att ifall en flerspråkig elev känner sig exkluderad och får lättare uppgifter då kunskapen i svenska är lägre än i elevens modersmål så hämmas elevens utveckling på flera olika plan (Svensson, 2017, s. 85). Exkludering kan också leda till att eleven utvecklar känslor av skam över sin identitet och sin bakgrund, vilket direkt hämmar elevens identitetsutveckling och ger hen dålig självkänsla

(Svensson, 2017, s. 19). När skolor därför använder inställningen att svenska är det enda språket som ska användas så fostrar det en miljö som säger att något annat språk är ovälkommet, vilket direkt leder till både diskriminering och utanförskap för de flerspråkiga eleverna som sätts i ett annat fack. Detta är något som direkt negativt kan påverka elevernas lärande (Svensson, 2017, s. 33). Vidare menar Svensson att när elever blir tillsagda att hålla sig till svenska under samtal så håller det direkt tillbaka

deras språkutveckling samtidigt som de också inte får möjligheten att visa att de fått en djupare förståelse, något de hade kunnat göra om de fick möjligheten att luta sig mot sitt modersmål (Svensson, 2018, s. 263). En direkt konsekvens av det är exkludering och att eleven inte får en rättvis chans att visa sin kompetens och förståelse (ibid). Det bästa sättet att arbeta med flerspråkighet är enligt Hedman & Wedin (2013) att ge språken som finns en positiv uppmärksamhet och på så vis skapa både tolerans, förståelse och intresse för språken i fråga (Hedman & Wedin, 2013, s. 37). Genom ett sådant arbetssätt så skapas bilden av flerspråkighet som ett hjälpmedel istället för ett problem eller en avvikelse, både för klassen i helhet men särskilt för den enskilda individen, både i klassrummet och i övriga sociala miljöer (Hedman & Wedin, 2013, s. 37). Axelsson och Magnusson (2012) betonar att det finns ett tydligt samband mellan språk och lärande.

De hänvisar till Hallidays forskning, som tar upp att när ett barns språkliga system förändras, påverkar det barnets tänkande. Halliday och Vygotskij utgår båda från språkutvecklingens interpersonella aspekter. Detta leder till att de lyfter behovet att interagera med andra som bärande för barnets språkutveckling. Vygotskij poängterar dessutom ZPD (the zone of proximal development) samt skillnaden mellan det som barnet kan själv och det som barnet kan tillsammans med andra. Genom Vygotskijs forskning har interaktionen med andra och individer som kan mer, getts en central roll i lärandet. När lärande ses som socialiseringsprocesser, blir språk och språkutveckling en väg till gemenskap som delar språkbruk. Vidare hänvisar Axelsson och Magnusson (ibid.) till Thomas och Colliers (1997,2002) forskning om hur flerspråkighet stimuleras och främjas. De utgår från klassrumsmiljön i sin forskning, men det är intressant att notera vilka faktorer som utgör en bas för att en god modersmålsutveckling ska kunna äga rum. Undervisningen måste ske i en miljö som är sociokulturellt positivt och stöttande. ”Thomas & Colliers studier (1997, 2002) visar att tvåspråkiga elever nådde bättre resultat när de gick i skolor där de värdesattes och blev behandlade med respekt, dvs. när de befann sig i en sociokulturellt stöttande miljö. I dessa skolor betraktade lärarna de tvåspråkiga barnen som en tillgång. Deras livserfarenheter fick utrymme och deras modersmål respekterades och användes aktivt i undervisningen. De tvåspråkiga barnen upplevde dessa skolor som trygga, icke-diskriminerande, fördomsfria och välkomnande platser” (Axelsson och Magnusson, sid. 288).

6 Resultat

Härunder redovisar vi resultat utifrån intervjuerna med de två lärare mot fritidshem. Vi har valt att benämna dessa informanter A och informant B. Resultatdelen är uppdelad tematiskt för att bli överskådligt. Vi följer samma uppdelning i tematiska rubriker i analysdelen med ett tillägg av två rubriker.

6.1 Hur agerar lärarna mot fritidshem i praktiken gällande främjandet av barns flerspråkighet?

Informant A visar på att det finns en kunskap om vikten av flerspråkighet bland personalen på fritidshemmet. Detta visas genom att informanten känner till att forskningen visar att flerspråkighet gynnar barnets språkliga utveckling. Trots denna medvetenhet och kunskap, så förs inga diskussioner inom fritidshemmet om hur barnens alla språk skulle kunna stimuleras.

Tvärtom finns det en uttalad överenskommelse om att det är svenska som gäller. Anledningen som anges till denna riktlinje är en stressig miljö och att med flera språk kan det uppstå missuppfattningar. Informanten A menar att de inte har något arbete som fokuserar på att främja flerspråkighet. De är överens om reglerna, vilket innebär att svenska är det språk som gäller. Informanten kan inte hänvisa till någon forskning som understödjer denna regel, tvärtom verkar hon medveten om att forskning kring flerspråkighet lyfter fram andra lösningar. Det finns inte heller aktiva diskussioner eller beslutsunderlag för detta beslut utan bara en tyst överenskommelse mellan personalen. Informant B anger att eleverna får använda alla språk de behärskar under sin tid på fritidshemmet. De uttalade regler de tillämpar vad gäller språk är förbud mot svordomar och kränkande ord. Informant B tar upp både personalens språkkunskaper som elevernas språkkunskaper när hen besvarar frågan om vilka språk som talas i fritidshemmet. Det arbetar med att synliggöra de språk som finns genom att skriva hälsningsfraser på de olika språken. Informant B berättar om en verksamhet som har ett relativt genomtänkt sätt att stimulera flerspråkighet. Förutom att pedagoger har positiva attityder till både modersmål och flerspråkighet, finns det organisatoriska lösningar för att främja flerspråkighet. Verksamheten erbjuder flerspråkig personal och modersmålsundervisning. Eleverna uppmuntras att lära varandra olika begrepp på sina modersmål. På frågan om fritidspedagogerna uppmuntrar barnens flerspråkighet anger informant B att hen anser det, i alla fall om pedagogen kan barnets modersmål.

Denna iakttagelse är intressant utifrån tanken om translanguaging och dess fördelar utifrån forskning.

6.2 Hur påverkar kunskap om aktuell flerspråkighetsforskning lärarnas praxis?

Personal som arbetar på fritidshem kan välja bort aktuell forskning som lyfter vikten av att flerspråkighet ska stimuleras utan en diskussion och analys om konsekvenser för elevernas identitetsskapande samt utan elevernas involvering i beslutsprocessen.

Informant A berättar att personal påminner varandra om när barnen pratar olika språk (modersmål) sinsemellan. Det leder inte alltid till att påminna barnen om det, men de vuxna är medvetna om när andra språk talas än svenska. Indirekt anger informant A stressen i verksamheten som orsak till att forskning om flerspråkighet inte har lett till att den tillämpas i praktiken. Informant B är medveten om att forskningen visar att barn lär sig ett nytt språk bättre och effektivare om modersmålet lyfts fram och utvecklas parallellt med det nya språket.

6.3 Hur påverkar fritidshemmets rådande normer kring flerspråkighet fritidshemslärares agerande i praktiken?

Informanten A:s beskrivning av verksamhetens arbete på att det råder en enspråkig norm på hennes arbetsplats. Denna norm är så pass stark att den anses så självklar att den inte ifrågasätts. Detta trots att kunskap om flerspråkighet finns. Den medvetenhet informant A beskriver som finns kring flerspråkighet är att de ”leker” med språk genom att härma olika brytningar. Informanten A:s egna erfarenheter om flerspråkighet bygger på en negativ upplevelse där hen upplevt att olika språk uppskattas och behandlas olika. Hon uttrycker att detta är fel genom ett ”tyvärr”. Hon lyfter fram att engelska och franska uppskattas medan språk från Mellanöstern och Afrika hamnar lägre i språkhierarkin och uppskattas inte på samma sätt. Informanten använder sig av beskrivningen ”coolt” när det gäller brytning på engelska eller franska. Informanten förmedlar en positiv inställning till flerspråkighet och till modersmålsundervisning. Hen bekräftar att denna inställning råder på fritidshemmet. Som pedagog är hen intresserad av att bemöta barnens olika språkkunskaper genom att be dem lära informanten några ord på sina modersmål.

Informanten B:s beskrivning av fritidsverksamheten målar upp ett tillåtande språkligt klimat och positiva attityder bland pedagoger vad gäller barnens olika modersmål.

7. Analys

När vi analyserar vårt underlag har vi valt att göra en tematisk indelning som följer resultat-delens rubricering. I analysdelen kommer vi även lägga till rubrikerna:

På vilket sätt kan språkliga attityder påverka elevers identitetsutveckling?

Och Förslag på fortsatt forskning. Generellt kan konstateras att de två informanterna (A och B) ger fundamentalt olika beskrivningar av hur deras verksamheter ser ut i praktiken utifrån flerspråkighet. Denna motsättning i underlaget ger ett intressant analysunderlag.

7.1 Hur agerar lärarna mot fritidshem i praktiken gällande främjandet av barns flerspråkighet?

Utifrån Axelsson och Magnusson (2012) forskningsöversikt om lärande och flerspråkighet, så utgör den sociokulturella miljön en viktig komponent för elevers lärande. Det påverkar all slags lärande om utgångsläget är att språk påverkar hur en individ tänker. Ulrika Magnusson är Universitetslektor och docent i svenska som andraspråk med didaktisk inriktning och Monica Axelsson är professor i tvåspråkighet med inriktning på svenska som andraspråk.

Forskningen de hänvisar till Thomas och Collier (1997, 2002) att elever med flera språk nådde bättre resultat om deras språk uppskattades och uppmärksammades positivt. Elever som upplevde en positiv miljö gällande flerspråkighet, känner sig tryggare i den miljön.

Utifrån denna forskning är det rimligt att anta att elever på informant B:s fritidshem upplever sig tryggare än elever på informant A:s fritidshem. Utifrån de metodvalen med intervjuer av fritidspersonal, går det förstås inte dra den slutsatsen. Våra intervjuer hade behövts kompletteras med observationer på båda fritidshemmen samt elevenkäter om trygghet.

Vi kan dock konstatera att en trygg miljö gynnar lärande (i detta fall språkutveckling) på ett helt annat sätt än en otrygg miljö. Utifrån den forskning vi har använt oss av som teoretisk inramning, blir det tydligt att en verksamhet som vilar på en enspråkig norm och dessutom förbjuder andra språk än svenska, bidrar till otrygghet för de elever som har andra modersmål än majoritetsspråket. I intervjuunderlaget framgår det att den enspråkiga normen leder till "skämt" om andra språk än svenska, dvs. olika brytningar härmas på ett skämtsamt sätt utifrån att svensken utgör normen och de andra språken

utgör avvikelser. Det kan dock vara så att ”skämtandet” är ett sätt att ta tillbaka makten, då den som skämtar själv har en flerspråkig bakgrund. Det är alltså inte personal med majoritetsspråkets bakgrund som skämtar om språkliga brytningar.

Det är viktigt att notera att behovet att skämta om andra språk, uppstår i den verksamhet där informanten indirekt beskriver att det förekommer en enspråkig norm. Experten (datum) är enig med Otterup (2018) om att flerspråkighet är svårt att definiera och att det har definierats och definieras på olika sätt.

Experten anser att då denna fråga är svår att besvara, blir det även svårt att besvara frågan om flerspråkiga barn gynnas i inlärningen av sin flerspråkighet. Det är så många variabler som påverkar, bland annat hur pass många barnen exponeras för de olika språken. Just denna exponering till språk är intressant utifrån vårt tema, eftersom en högre exponering påverkar hur starka de olika språken blir hos individen. Därmed borde ett fritidshem, där förhållningssättet till flerspråkighet och barns olika modersmål är positivt och bejakande, gynna barnens språkinlärning. Medan fritidshem som tillämpar språkförbud och befäster den enspråkiga normen genom förbud mot andra språk förutom ett majoritetsspråk, hämma flerspråkiga barns språkutveckling.

7.2 Hur påverkar kunskap om aktuell flerspråkighetsforskning lärarnas praxis?

Enligt Otterup (2018) är den svenska skolan inte uppdaterad gällande flerspråkighet.

Våra informanter både bekräftar detta antagande och motsäger den.

Det intressanta är att både informant A och B anger att de känner till den forskning som finns där modersmål lyfts som viktig för språkutvecklingen i alla individens språk. Ändå agerar de helt olika i praktiken utifrån samma kännedom om forskning.

Informant A representerar ett fritidshem där flerspråkighet anses utgöra ett problem och därmed förbjuds. Målet är att alla ska förstå det språk som det kommuniceras på och då faller valet på majoritetsspråket.

Informant B i sin tur representerar en verksamhet där flerspråkighet upplevs som något positivt och personal visar intresse för barnens olika modersmål i vardagen och delvis integrerat i fritidshemmets verksamhet. Det är intressant att informant B, som beskriver det positiva förhållningssättet till flerspråkighet, inte tar upp ”translanguaging” eller andra metoder som skulle kunna utveckla främjandet av flerspråkighet utifrån den positiva inställningen som råder i verksamheten.

På det sättet får Otterup (2018) rätt i sitt konstaterande att den svenska ”skolan”, med en tolkning att fritidsverksamheten utgör en del av detta, inte är uppdaterad i den forskning som finns. Det är kanske än mer intressant att inse att även om informant A och B utgår från en liknande kunskapsbas vad gäller den forskning som finns, så leder det till så olika ageranden i praktiken. Därmed utgår vi från att det inte är forskningen i sig som påverkar hur fritidshemmet utformas i praktiken, utan andra faktorer. Dessa faktorer är för många och för komplexa att analysera på djupet, men vi kan utgå från att komponenter såsom geografisk placering, individuella erfarenheter och känslomässiga upplevelser hos personalen samt elevunderlag, är några av de delar som påverkar praxis.

7.3 Hur påverkar fritidshemmets rådande normer kring flerspråkighet fritidshemslärares agerande i praktiken?

Ett fritidshem där miljön tydligt tar avstamp i en enspråkig norm, förmedlar att den identitet som kopplas med svenskhet (genom språket som leder till kulturen utifrån den enspråkiga normen) har högre status än en minoritetsidentitet.

Detta förmedlas just genom att språkförbud förekommer, oavsett om dessa är uttalade eller outtalade. Barnen får kännedom om en språklig hierarki, där deras modersmål (när det inte är svenska) inte uppskattas. Modersmålet tystas och får inte höras i verksamheten.

Utifrån Kukkonen (1996) formar detta identiteten och om barn inte får tillgång till sina språk, blir identiteten kapad genom att berättelsen om en själv inte får berättas.

Informant A:s inställning och praktiska agerande stöder Otterup (2018) som betonar att det råder en stark enspråkig norm i Sverige och den svenska skolan. A:s utsago kan kopplas till Otterups (ibid.) forskningsanalys om att flerspråkighet i värsta fall kan upplevas som ett hot utifrån en nationalistisk grundidé där enspråkigheten är en grundbult. De vuxna vaktar eller ”håller koll” på vilket språkeleverna pratar under tiden i fritidsverksamheten, utan att ha problematiserat detta. Förutom det faktum att de inte tagit till sig den forskning som finns om flerspråkighet i praxis, har de heller inte diskuterat maktaspekten i det faktum att elevers språkanvändning registreras fortlöpande av personalen. Den negativa attityden kring flerspråkighet som Otterup (2018) hänvisar till visar sig i A informantens berättelse dels genom att hon har egna erfarenheter om språkhierarkier i samhället, dels genom att den regel som tillämpas är både en regel och en utsagd regel vad gäller språkbruk.

Informanten berättar att de brukar säga till barnen att på fritidshemmet pratas det svenska, men när frågan omformuleras till en fråga om en uttalad regel, bekräftar informanten att en sådan finns vad gäller

språk. Informanten (A) tar upp att all personal är överens om regeln, fast de inte har haft diskussioner om detta. Det är intressant att notera att informanterna A och B tolkar frågan om ”fula språk”, som fula ord och svordomar i barnens språkbruk.

Detta trots att intervjuens övergripande kontext berör flerspråkighet och modersmål.

Informant A, som i ett sammanhang berättar om egna erfarenheter om språkhierarkier och olika status för språk, tänker inte på språkhierarkier när hon besvarar denna fråga.

Detta kan förstås vara ett tecken på att intervjufrågan i sig är otydlig eller att ordvalet i den frågan inte passar. Om vi velat styra svaren mer till att handla om hur olika språk värderas, borde vi antingen ha förtydligat frågan eller lagt till en följdfråga. Att kopplingen istället görs till ”fult språk” och svordomar, kan innebära att språkhierarkier och språkens olika status är något som inte diskuteras öppet inom fritidsverksamheten. Det kan även innebära att språkhierarkier inte anses utgöra ett problem. Det kan ytterligare vara ett tecken på att språkhierarkin, där majoritetsspråket (svenska) ges högst status, är så pass normaliserat att det inte ifrågasätts. Att språk skulle värderas olika, är inte en idé som kommer upp, utan informanternas tankar dras istället till fult språk. Svordomar och liknande fult språk kan även vara något informanterna möter i deras vardag medan teorier om språkhierarkier och språkstatus känns avlägsna från vardagens praxis inom fritidshemmet. Detta även om informant A uttrycker att personalen är införstådda med att elever ska uppmanas att prata svenska, vilket innebär att dessa språkhierarkier är aktuella i fritidshemmets vardag.

7.4 På vilket sätt kan språkliga attityder påverka elevers identitetsutveckling?

Kukkonen (1996) förespråkar en stark språklig identitet utifrån idén att det även resulterar i fördjupad självförståelse. Språket ger oss en tillhörighet, men markerar även när vi inte tillhör en grupp. Detta uttrycker informant B när hen beskriver att det kan bli problematiskt när hen inte får en överblick vid konflikter mellan elever som just då pratar ett språk som hen inte behärskar. Språket utgör då en tydlig skiljelinje mellan de som kan språket och den som inte behärskar språket.

Den fråga som ställs om hur makt ser ut på fritidshemmet, kopplas inte av någon av informanterna, till språk och hur detta används eller till språkhierarkier, där olika språk ges olika status. Ändå uttrycks dessa makthierarkier indirekt under intervjun vid andra frågeställningar. Det är intressant att makt inte kopplas till språkbruk vad gäller informant A som beskriver under intervjun att elevernas modersmål (förutom svenska) förbjuds i verksamheten. Informant B beskriver inte heller en koppling mellan

språkbruk och makt, fast hen vid ett annat tillfälle beskriver att det kan vara problematiskt när hen som ledare inte förstår vad som sker vid en konflikt när eleverna pratar sina modersmål. Kukkonen (ibid.) menar att språk utgör kärnan i identitetsskapande och därmed skapar berättelsen om oss själva. Utifrån detta antagande ger ett fritidshem där barnen förbjuds att prata sina modersmål andra förutsättningar för en identitetsutveckling än ett fritidshem som bejakar barnens alla språk. Det är intressant att reflektera kring den koppling som finns mellan informanten A:s egna erfarenheter om att uppleva att vissa språk skattas högre än andra språk och det faktum att hen leker med just brytningar och skrattar åt dessa tillsammans med eleverna.

En fördjupad reflektion leder in på idén att informanten bearbetar den negativa upplevelsen, då hen själv är kunnig i ett av de språk som inte skattades lika högt som engelska och franska enligt hens beskrivning, genom att härma brytningar och skratta åt detta. En vidare reflektion handlar om hur detta ”lekande” bidrar till reproducerandet av den språkhierarki som informanten själv upplevt som negativ.

Informant A:s egna negativa upplevelser om hur hen bemötts av språkhierarkier, där hen upplevt att det egna modersmålet har värdesatts lägre än tex engelska och franska, är intressanta att notera. Informanten har en lek på fritidshemmet där hen härmar vissa brytningar och hur svenska kan låta utifrån dessa brytningar. Allt detta beskrivs inom skämtets ramar, att det är roligt och lekfullt, utan att ta hänsyn till att det elevunderlag som finns på fritidshemmet kan ha vårdnadshavare som har dessa brytningar. Hur det påverkar elevernas identitetsutveckling att det skämtas om brytningar som deras föräldrar har, finns inte tillräckligt med underlag för att gå in djupare på, men ett antagande är att det handlar om en negativ påverkan. I denna lek kan det finnas något som leder till Otterups (2018) koppling mellan den enspråkiga normen och att det svenska språket per automatik leder till den svenska kulturen. När svenska talas får man helt enkelt majoritetens privilegier och en av dessa är att skämta om minoriteter genom att skoja om deras brytningar. Detta tyder även på att Otterups (2018) påpekande om att den tidigare forskningen kring flerspråkighet som utgick från en dualistisk syn, lever kvar genom att språk ges olika status. I denna indelning ges majoritetsspråket per automatik en högre status än minoritetsspråket.

7.5 Förslag på fortsatt forskning

Experten tar upp att ”translanguaging” är en metod och/eller ett förhållningssätt som kräver en flerspråkig norm för att kunna implementeras i en verksamhet. Hennes utgångsläge är klassrummet, men vi väljer att se på fritidshemmet som ett rum där kommunikation äger rum, oavsett på vilket eller vilja

språk det sker. ”På så vis blir translanguaging alltså mera en metod i klassrummet än ett teoretiskt begrepp, det är något som aktivt utövas inte ett passivt tillstånd” (Expertintervju Ute, 2020-11-26). Vi ser att denna metod kan även användas inom fritidshemmets ”rum” utifrån de premisser som vår expertinformant beskriver, dvs. att det råder ett tillåtande och främjande klimat kring flerspråkighet.

Informant B beskriver ett sådant positivt klimat under flera tillfällen. Hen påpekar att flerspråkig personal är en tillgång och att dessa pedagoger används för att främja flerspråkighet genom att de uppmuntrar eleverna att berätta om sina modersmål och lära varandra ord. I en sådan miljö kan metoden translanguaging ge en ytterligare dimension för både personal och elever.

Experten menar på att det är viktigt att skilja segregationen som har lett till specifika områden i samhället, där barn inte ges möjlighet att utveckla svenskan. Dessa barn klarar sig bättre på sitt modersmål än på svenska. Experten betonar att det ibland dras negativa slutsatser om flerspråkighet på grund av segregationens konsekvenser. Det är viktigt att komma ihåg att bristerna i det svenska samhället leder till att dessa barn sviks genom att de inte ges den utbildning de har rätt till eller den integration de har rätt till. Problemet kan inte läggas över på barnens flerspråkighet (Expertintervju Ute, 2020-11-26).

I det fritidshemmet som informant A representerar, läggs detta problem över på barnens flerspråkighet. Genom att den enspråkiga normen råder i verksamheten, förmedlar personalen direkt och indirekt att barnens modersmål är avvikelser från normen och således även problematiskt. Personalen påminner om att barnen ska prata svenska, eftersom utifrån den enspråkiga normen, så är detta lösningen på segregationen. Om barnen bara talar svenska och därmed tar till sig den svenska kulturen och upplever sig som svenskar, så finns inte heller utanförskap, eller? Den enspråkiga normen är ett verktyg för en assimilation.

Den används och försvaras i gott syfte. Problemen läggs på flerspråkigheten istället för att lyfta blicken och upptäcka segregationens konsekvenser för alla parter.

Experten vi intervjuade hänvisar till forskning som lyfter fram vikten av strukturerade aktiviteter som behövs på flerspråkiga skolor. Vi ser detta som en möjlighet för fritidshem, där strukturerade språklekar skulle vara ett sätt att få in translanguaging i den dagliga verksamheten. Informant B berör upplägg där fritidshemmet medvetet arbetar med och utifrån de språk som finns representerade. Informant B är verksam i ett fritidshem som inte tillämpar en enspråkig norm. Mycket av det arbete som redan görs på fritidshemmet med den flerspråkiga normen, skulle kunna synliggöras och förbättras med än tydligare

förankring till forskning och genom en uppdatering utifrån den aktuella forskning som finns angående språkutveckling och flerspråkighet.

Informant A samt Experten tar upp en intressant aspekt, nämligen att elever kan gruppera sig. Informant B upplever däremot inte detta eller tar inte upp detta som något problematiskt.

Experten menar att en sådan gruppering efter språk kan leda till upplevelsen av att andra (som inte behärskar språket) känner sig utanför. Experten betonar även att dessa grupperingar efter språkkunskaper kan påverka den flerspråkiga elevens möjligheter till språkutveckling i båda språken. Det som är tänkvärt att informant A på fritidshemmet där andra språk än svenska är förbjudna, upplever samma slags grupperingar, men då utifrån etnicitet kopplat till hudfärg eller hudnyans. En enkel slutsats att dra utifrån det underlag vi har att tillgå, är att grupperingar bland elever inte enbart äger rum utifrån språkbruk.

Att fritidshemmet, där informant A befinner sig, har försökt skapa en samhörighet genom att alla elever kommunicerar enbart med majoritetsspråket, svenska, har inte lett till att grupperingar inte förekommer.

Med hänvisning till Kukkonen (1996) skulle dessa grupperingar bygga på att språket formar individens tankar och identitet. Individen bär sin egen berättelse genom och i språket.

Om ett språk förbjuds i en verksamhet leder det inte per automatik till att alla upplever gemenskap genom ett gemensamt språk i enlighet med den enspråkiga normens nationalistiska tanke, (Otterup, 2018). Modersmålet finns kvar inom en och genom ett förbud kan identiteten behöva förstärkas genom gruppen. De reflektioner som föds utifrån vårt underlag är om språkförbud inom fritidshem leder till behovet till dessa elevgrupperingar utifrån etnicitet? Att informant B inte nämner grupperingar efter språk som problematiskt eller att det över huvud taget förekommer inom dennes fritidshem, tyder på att en flerspråkig norm reducerar behovet av att elever grupperar sig. Vårt förslag på fortsatt forskning inom ämnet flerspråkighet och språknormer är att jämföra fritidshem med enspråkig norm med fritidshem med flerspråkig norm utifrån elevers behov att gruppera sig. Det skulle vara intressant att undersöka om de språkförbud som förekommer i fritidshem, där en enspråkig norm råder i syfte att förhindra elevgrupperingar utifrån språk, i själva verket förstärker behovet av att gruppera sig på etnisk grund. Den stora forskningsfrågan att närma sig, är om de åtgärder vad gäller språkförbud och begränsningar utifrån goda avsikter om bättre språkutveckling i svenska, i själva verket grupperar eleverna mer efter etnicitet och därigenom förhindrar elevers socialiseringsprocesser med andra etniska grupper, vilket skulle bidra till en sämre språkutveckling i just svenska.

8 Diskussion

Utifrån intervjuerna med fritidspedagogerna kan vi se skillnaden på hur fritidspedagogerna arbetar med flerspråkighet i fritidshemmet. Enligt ena fritidspedagogen finns det tillfällen där personalen "bevakar" eleverna för att se till att inget annat språk än svenska pratas. Medan i den andra fritidshemmet belyser man flerspråkigheten och låter eleverna använda sin kunskap i att kommunicera med andra som kan samma språk.

I Läroplanen för grundskolan står det om att lärande och identitetsutveckling är kopplade och att elever som har fler språk ska få möjligheten att bland annat få samtala i sitt språk för att tro på sin språkliga styrka (Skolverket, Lgr 11 2011).

Vi ville få reda på hur fritidshemslärare kan bidra med positiva attityder gällande elevers flerspråkighet samt modersmål. Detta visar att den ena fritidspedagogens arbetsplats inte har en positiv inställning gällande flerspråkighet trots att det finns elever med olika bakgrund i skolan. Vad skickar det för signaler till eleverna? Att elevernas egna språk som de behärskar inte är lika viktig som svenska språket i skolan?

Enligt läroplanen står det bland annat att läraren ska samarbeta med hemmet gällande elevernas fostran och förklara för vårdnadshavare om skolans normer och regler som en bra grund för ett gott arbete och för ett bra samarbete. Eftersom forskning visar att identitetsutvecklingen är en viktig del i ens språkutveckling, undrar vi hur bra samarbete denna skola har med föräldrarna som har annat språk än svenska (Beijer, 2010 s. 12).

Att vara flerspråkig innebär inte att man sätter de språk man kan i olika små fack och att man använder ett fack i taget i olika sammanhang. Det man gör är att alla språk man kan sätts in i ett stort fack som blir ens hjälpmedel och därifrån använder man sin kommunikation (Svensson, 2018, s.2).

En annan sak som var intressant var den oskrivna regeln de har som man förmedlar till eleverna, att svenska är enda språket som gäller i fritidshemmet. Detta verkar ha aldrig ifrågasatts av andra kollegor som jobbar där då alla verkar överens om denna regel. Kan verkligen en hel arbetslag vara överens om det eller kan det vara så att någon eller fler inte håller med, men vågar inte yttra sig om detta? I denna arbetsplats verkar det inte finnas något hinder för flerspråkighet utan det är ett val som de gjort.

Som blivande fritidshemslärare är detta någonting vi inte håller med om eftersom vi båda är flerspråkiga och är överens om att modersmål och identitet hör ihop. Vi anser att modersmål språket stärker ens identitet samt självförtroende.

Tyvärr är det tråkigt att vi inte kunnat observera en dag i detta fritidshem för att få mer inblick i den här enspråkiga verksamheten. Vi skulle kunnat få lite mer inblick i verksamheten samt skriva mer om

interaktionen mellan läraren och eleverna samt om dess grupperingar som gick utifrån etnicitet och inte från språket.

I helhet har vi lärt oss hur viktigt det är med språk och att det finns så mycket som hänger ihop med språket. Det är enkelt att säga att språk är en sak och identitet är en annan, men om man går in lite djupare hänger det ihop anser vi. En annan sak som var intressant var när experten sa under intervjun att identitet och språk inte alltid hör ihop. Alla människor ser det på olika sätt, vissa ser identitet på sitt sätt men förknippar inte det med sitt modersmål medan andra gör det. Det är alltså helt upp till var och en. Avslutningsvis är vår ståndpunkt att flerspråkighet i fritidshemmet är viktig del i elevernas utveckling. Det är vår uppgift som fritidshemslärare att exempelvis hjälpa till så att våra elever kan bygga upp sin identitet och språk. Detta står i den centrala delen i Lgr 11 om språk och kommunikation. Det står att fritidshemmet ska behandla ord och begrepp som uttrycker bland annat känslor och kunskaper samt åsikter som kan uppfattas och påverka en själv och andra (Lgr 11, 2019, s. 24).

Intervjufrågor (A)

1. Vilka språk talas det i detta fritidshem?

Egentligen så brukar vi säga till barnen att de bara ska prata svenska, inte för att andra språk ska vara förbjudna men mer för att de andra ska kunna förstå.

2. Finns det några regler gällande olika språk?

Den regel som finns är just att vi pratar svenska på fritidshemmet. Dock är detta inget vi nödvändigtvis påminner barnen om, men vi påminner varandra när barnen pratar olika språk.

3. Vad pratas det för olika språk på fritidshemmet?

Somaliska, arabiska, svenska, bosniska, turkiska, Pattani. Ganska många språk faktiskt.

4. Hur ser ni på deras användande av olika språk, vad har ni själva för inställning?

Eftersom det alltid är rätt stressigt på fritids så ligger fokuset såklart alltid på att barnen mår bra och att ingen ska behöva missförstå eller missuppfatta någonting. Som fritidsledare tycker jag att det finns någonting kul i språk, vi skojar ibland om hur det kan låta när man bryter i sitt svenska språk. När jag pratar med olika brytningar tycker barnen det är jätteroligt!

5. Hur ser ni på, fina och fula språk? Till exempel, är det skillnad i attityder från pedagogers sida?

Om du med fult språk menar exempelvis fula ord och liknande så är det helt enkelt förbjudet, det är ingenting vi accepterar på fritidshemmet. Att man talar fint är därför såklart viktigt.

6. Har du några egna erfarenheter av hur olika språk kan behandlas olika?

Ja, jag har egna erfarenheter såklart. Det anses alltid vara lite coolt att bryta på exempelvis franska eller engelska, till skillnad från arabiska och språk från andra länder i Mellanöstern eller Afrika, tyvärr.

7. Har ni mött olika syner på flerspråkighet i fritidshemmet?

Nej faktiskt inte, vi är alla överens om våra regler.

8. Skillnad på tjejer och killar när de pratar olika språk eller lika språk?

Vi har inte märkt några skillnader alls.

9. Uppmuntrar ni barnen till att prata sitt eget språk och hur gör ni det i sådana fall?

Nej vi uppmuntrar inte det faktiskt.

10. Har ni tänkt hur makt ser ut på fritidshemmet? Mellan pedagoger och barn och barn emellan.

Det som jag har märkt ibland är att elever som själva är invandrare ibland går ihop i grupper. Barn som är mörkare grupperar sig tillsammans och de som är ljusare gör samma sak exempelvis. Tyvärr gör dem det ibland, men vi pratar mycket med dem om allas lika värde och hur det inte spelar någon roll hur man ser ut.

11. Hur arbetar man bort sådant då?

Vi arbetar bort det genom att tala mycket om allas lika värde.

12. Kan ni se skillnaden mellan inläring på flerspråkiga barn vs. enspråkiga?

Nej jag kan inte se någon skillnad då jag inte är lärare.

13. Vilka metoder används för att främja flerspråkighet på skolan?

Egentligen inga alls, det gör man inte. Det enda vi gör är att leka med språket som jag nämnde innan, skojar lite med brytningar och så.

14. Är ni medvetna om att det finns forskning som säger att modersmål främjar utvecklingen i det svenska språket?

Jag är medveten om det faktiskt att det finns en sådan forskning.

Intervjufrågor (B)

• Vilka språk talas i detta fritidshem?

Alla språk får användas så länge ingen använder kränkande ord.

• Finns det några regler gällande olika språk?

Inga svordomar eller kränkande ord.

• Vad pratas det för olika språk på fritidshemmet?

Personalen pratar svenska, engelska, somaliska, arabiska och dari.

Eleverna pratar dessa språk och fler, minns tyvärr inte alla språk som används. Men fritidshemmet brukar göra flaggor och skyltar med hälsningsfraser och andra vanliga fraser på alla språk som eleverna kan.

• Hur ser ni på deras användande av olika språk, vad har ni själva för inställning?

Jag ser positivt på hemspråksundervisningen som ofta sker under fritidstiden, det är ett bra sätt att prata med eleverna om vad de har övat på och om de kan lära mig några ord.

Det som kan vara negativt är när eleverna pratar ett språk som jag inte förstår om det uppstår en konflikt, eftersom det blir svårt för mig att få en överblick vad konflikten gäller. I övrigt tycker jag att det är bra att få använda sina olika språk, även om jag har märkt att många elever ändå pratar svenska med varandra.

• Hur ser ni på, fina och fula språk? Till exempel, är det skillnad i attityder från

pedagogers sida?

Skällsord, svordomar och kränkande språk är något som alla pedagoger reagerar på, och man hör ofta om det är ett ”fult ord” som används på reaktionerna eller tonen med vilken det sägs.

Jag har inte upplevt att någon pedagog ber elever prata svenska eller liknande.

• Har du några egna erfarenheter av hur olika språk kan behandlas olika?

Det har jag inte.

- **Har ni mött olika syner på flerspråkighet i fritidshemmet**

Jag har bara upplevt det som positivt, men att det kan vara svårt när en elev nyligen kommit till Sverige och ska lära sig svenska, då det är språket som alla pedagoger har gemensamt.

- **Skillnad på tjejer och killar när de pratar olika språk eller samma språk?**

Upplever att killar får mer skäll när de svär och liknande. Men ingen skillnad när de pratar andra språk än svenska.

- **Uppmuntrar ni barnen till att prata sitt eget språk och hur gör ni det i sådana fall?**

Om pedagogen kan språket så upplever jag det, och att det då är lättare att kommunicera med elevens vuxna.

- **Har ni tänkt hur makt ser ut på fritidshemmet? Mellan pedagoger och barn och barn emellan.**

Absolut, pedagogerna har makten och bestämmer och den finns även maktordningar mellan eleverna.

- **Hur arbetar man bort sådant då?**

Bra fråga! Jag tror på att arbeta mycket med gruppdynamiker genom värdegrundsövningar. En snabb och kortsiktig lösning är att separera grupper så att man splittrar den destruktiva gruppdynamiken. Men jag tycker att det är viktigt att jobba långsiktigt med att prata om värdegrund med eleverna.

- **Kan ni se skillnaden mellan inläring på flerspråkiga barn vs. enspråkiga.**

Jag har inte tillräckligt med erfarenhet för att kunna uttala mig till fullo, det jag har märkt är att vissa elever kan tappa ord och använda andra språk för att fylla i. Men inläringen kan jag inte uttala mig om.

- **Vilka metoder används för att främja flerspråkighet på skolan?**

Hemspråks lektioner, personal som är flerspråkiga, uppmuntra eleverna att berätta om sina språk och lära varandra ord. Skriva upp ord på tavlan och göra lappar. Hur de arbetar på lektionerna kan jag inte uttala mig om tyvärr då jag bara har varit på fritids.

- **Är ni medvetna om att det finns forskning som säger att modersmål främjar**

utvecklingen i det svenska språket.

Absolut! Och jag tycker att det är viktigt att vara medveten om och arbeta med.

Intervjun med experten Ute Bohnacker

Anser du att flerspråkighet och identitet är sammankopplade? Om ja, hur? Om nej, varför?

Flerspråkighet är positivt för att individen berikas av det, både indirekt genom att hen får en djupare förståelse och bredare syn, men även direkt genom att hen även förstår och kan göra sig förstådd med andra språk och även förstå andra kulturer på ett bättre sätt. Sverige är positivt inför en flerspråkighet vilket syns då vi exempelvis är medlemmar i EU som har rekommendationen 1+2 som innebär att invånare inom EU ska lära sig sitt modersmål och ytterligare två språk utöver det, och på så vis uppmuntrar EU till flerspråkighet. Sverige har dessutom flera nationella minoritetsspråk vilket det finns stöd för, vilket också främjar och uppmuntrar att dessa inte ska försvinna. Flerspråkighet behöver stödjas och utvecklas, för att det leder till ett bredare tankesätt och genom policys både inrikes och utrikes främjas den utvecklingen samtidigt som den konstant uppmuntras.

Berätta om hur du blev intresserad av flerspråkighet och att börja ”forska” inom det?

Flerspråkighet är positivt för att individen berikas av det, både indirekt genom att hen får en djupare förståelse och bredare syn, men även direkt genom att hen även förstår och kan göra sig förstådd med andra språk och även förstå andra kulturer på ett bättre sätt. Sverige är positivt inför en flerspråkighet vilket syns då vi exempelvis är medlemmar i EU som har rekommendationen 1+2 som innebär att invånare inom EU ska lära sig sitt modersmål och ytterligare två språk utöver det, och på så vis uppmuntrar EU till flerspråkighet. Sverige har dessutom flera nationella minoritetsspråk vilket det finns stöd för, vilket också främjar och uppmuntrar att dessa inte ska försvinna. Flerspråkighet behöver stödjas och utvecklas, för att det leder till ett bredare tankesätt och genom policys både inrikes och utrikes främjas den utvecklingen samtidigt som den konstant uppmuntras.

Hon växte upp ute på landet i Tyskland med en viss dialekt, och när hon sen började i skolan så skulle hon lära sig standard tyska vilket var annorlunda. Hon tycker språk är väldigt spännande så utöver engelskan hon redan lärde sig i skolan lärde hon sig latin och andra språk i skolan. Språk är spännande, som en ny värld, som låter en läsa och resa världen över. Engelska var ett språk som agerade som en brygga mellan två individer från olika länder för att det var ett gemensamt språk de kunde använda sig

av för att kommunicera, oavsett vad deras modersmål var. Hon var så språkintresserad att hon senare började arbeta som språklärare efter att ha studerat lingvistik. Ämnet intresserade henne främst för att hon ansåg att det fanns så många kunskapsluckor kring ämnet.

Finns det någon skillnad gällande inläring på flerspråkiga och enspråkiga barn? I så fall på vilket sätt?

Det går inte att sätta individen i fack, även hos enspråkiga individer finns det stor variationer. Dessa variationer kan bero på förutsättningar, genetik eller dylikt, men de flesta variationerna beror på omgivningarna. Därför bör det undersökas hur man jobbar med individen i fråga och just hur individens förutsättningar ser ut i form av tal och exempelvis ordförråd. Flerspråkiga individer har dock ännu mer variation. Flerspråkighet kan dock vara ett svårdefinierat begrepp för när är man flerspråkig? Det varierar stort kring hur mycket en individ blir exponerad för ett av språken. Vissa talar flytande gällande båda språken, medan andra kan enbart ytterst lite av språket som talas hemma exempelvis. Vidare måste det även undersökas hur närbesläktade individens olika språk är, är de närbesläktade och därmed har många ord som liknar varandra, kognater, så är hindret mellan de olika språken inte lika stort som i andra fall.

Vad betyder translanguaging för dig?

Translanguaging är både ett nytt och ett luddigt begrepp. Förut användes kodväxling, men nu används translanguaging istället för det mesta, och de som idag använder det begreppet gör det som ett positivt begrepp och välkomnar ett flerspråkigt klassrum. Språk i klassrummet används som ett verktyg och en resurs för att inkludera i klassrummet istället för att skilja åt och exkludera de flerspråkiga eleverna. I Sverige finns det ett flertal forskargrupper som forskar kring translanguaging och flerspråkighet inom skolverksamheten. Grupperna är utspridda över hela Sverige och ligger ibland i koppling till barnavårdscentraler och ibland vid universitet, men kan även stå för sig själva. Om man har den enspråkiga normen inom skolverksamhet, oftast majoritetsspråket, så går det inte ihop med translanguaging då det innebär att både språket i skolan och övriga språk eleven kan kombineras. Med hjälp av de olika språken så främjar man alltså förståelsen i klassrummet, eller ger ett större stöd. På så vis blir translanguaging alltså mera en metod i klassrummet än ett teoretiskt begrepp, det är något som aktivt utövas inte ett passivt tillstånd.

Finns det forskning som säger emot flerspråkighet?

Det finns gammal och sämre forskning, från ca 1930 – 1940-talet, där forskare testade elever i skolan med ett test, där flerspråkiga och enspråkiga elever gavs samma test. Resultaten utav testen visade att de

flerspråkiga eleverna i genomsnitt presterade sämre än de enspråkiga eleverna, och då drog forskarna slutsatsen att flerspråkighet hade en negativ inverkan på elevers studieresultat. Den här forskningen har dock motbevisats och varit kritiserad i cirka fyrtio år. De enspråkiga eleverna som valdes kom ifrån ett högre socioekonomiskt skikt i samhället, medan de flerspråkiga eleverna kom ifrån lägre socioekonomiska skikt. Idag vet forskare att en individs socioekonomiska bakgrund direkt påverkar individens ordförrådsinläring, vilket gör testet och dess resultat var skeva redan från början. I Sverige jämfördes även storstadsbarn med barn från landet, där deras ordförråden från de olika områdena jämfördes och testades. Alltså skedde mycket forskning med fel metodologi under den här tiden, vilket gör att resultaten inte är tillförlitliga.

Barn som inte får en rättvis chans att utveckla svenska språket gör att de halkar efter men klarar sig bättre med hjälp av sitt modersmål. Detta visar dock inte att flerspråkighet är någonting negativt, utan snarare att det finns brister i samhället som sviker de här barnen i deras utbildning och integration. Forskning har visat att strukturerade aktiviteter kan behövas i flerspråkiga förskolor och skolor då eleverna ofta grupperar sig efter språk, vilket exkluderar den andra gruppen och direkt påverkar språkutvecklingen hos de flerspråkiga eleverna.

Bilaga 1

1. Intervjufrågor

2. • Vilka språk talas i detta fritidshem?
3. • Finns det några bestämda regler?
4. • Vad pratas det för olika språk på fritidshemmet?
5. • Hur ser ni på deras användande av olika språk, vad har ni själva för inställning?
6. • Hur ser ni på, fina och fula språk? Till exempel, är det skillnad i attityder från
7. pedagogers sida?
8. • Har du några egna erfarenheter av hur språk kan behandlas olika?
9. • Har ni mött olika synsätt gällande flerspråkighet i fritidshemmet
10. • Skillnad på tjejer och killar när de pratar olika språk eller lika språk?
11. • Uppmuntrar ni barnen till att prata sitt modersmål och hur gör ni det i sådana fall?
12. • Har ni tänkt hur makt ser ut på fritidshemmet mellan pedagoger och elever samt elever emellan?
13. • Hur arbetar man bort sådant då?
14. • Kan ni se skillnaden mellan inläring på flerspråkiga barn vs. enspråkiga.
15. • Vilka metoder används för att främja flerspråkighet på skolan?
16. • Är ni medvetna om att det finns forskning som säger att modersmål främjar
17. utvecklingen i det svenska språket.

Intervjufrågor till experten

1. Berätta om hur du blev intresserad av flerspråkighet och att börja ”forska” inom det?
2. Anser du att flerspråkighet och identitet är sammankopplade? Om ja, hur? Om nej, varför?
3. Finns det någon skillnad gällande inläring på flerspråkiga och enspråkiga barn? I så fall på vilket sätt?
4. Vad betyder translanguaging för dig?
5. Finns det forskning som säger emot flerspråkighet?

Referenslista

- Ahrne, G. & Svensson, P. (2015) Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap. I Göran. A & Peter. S (red). Handbok i Kvalitativa meoder (s. 8 – 16). Upplaga 2:1 Stocclholm : Liber
- Arnstrand. M (2007) Du kan välja ditt eget modersmål, artikel 4
Hemsida: <https://spraktidningen.se/artiklar/2017/04/du-kan-valja-ditt-eget-modersmal>
- Axelsson, M. & Magnusson, U. (2012) Modersmål ur ett flerspråkighetsperspektiv. Vetenskapsrådet. I flerspråkighet: en forskningsöversikt. Stockholm: vetenskapsområdet.
- Beijer. M (2010) Flera språk – fler möjligheter, Stockholm: Skolverket
- Garcia, O. (2009). Bilingual education in the 21st centry: a global perspective. Malden. MA: Blackwell Pub.
- Hedman. C.& Wedin. Å. (2013) Flerspråkighet, litteracitet och multimodalitet. Lund: Studentlitteratur AB.
- Kukkonen. P (2003) Mitt språk mitt liv mitt allt — Språkspel och identitet vol. 24, 2003, nr. 1. hämtad från: [file:///C:/Users/ab16162/Downloads/10623-Artikel%20Tekst-10869-1-10-20130305%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/ab16162/Downloads/10623-Artikel%20Tekst-10869-1-10-20130305%20(2).pdf)
- Lgr 11 (2019). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: reviderad 2019*. Stockholm: Skolverket.
<https://www.skolverket.se/publikationsserier/styrdokument/2019/laroplan-for-grundskolan-forskoleklassen-och-fritidshemmet-reviderad-2019>

- Montén. C. och Zevenhoven. M (2011) Design för lärande - ett multimodalt perspektiv Hämtat från: [http://users.abo.fi/mzevenho/portfolj/pedagogiska%20studier/Design%20f%C3%B6r%20larande, %20ett%20multimodalt%20perspektiv.pdf](http://users.abo.fi/mzevenho/portfolj/pedagogiska%20studier/Design%20f%C3%B6r%20larande,%20ett%20multimodalt%20perspektiv.pdf)
- Nygren – Junkin. L (2006) Modersmål har vi allihopa – här med, och där med <https://www.isof.se/download/18.23e4823c1454b541b98283/1529494110420/Språkvard%20nr%203-2006%20junkin.pdf>
- Otterup. T (2018) Flerspråkighet som resurs hämtat från: <https://www.skolverket.se/download/18.75bdbbb116e7434ebf834f/1574760735038/Flersprakighet-som-resurs-tore-otterup-20180418.pdf>
- Skolverket (2014) *Skolverkets allmänna råd med kommentar, fritidshem 2014*. Stockholm: Skolverket
- Svensson. G. (2016) Språk i alla ämnen – forskning och beprövad erfarenhet Hämtat från: <http://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1022230/FULLTEXT01.pdf>
- Svensson. G. (2018) *Transspråkande i praktik och teori*. Stockholm: Natur och Kultur
Artikel 1, Begreppet Tranlanguaging och dess ursprung, Linnéuniversitetet för Skolverket
- Thomas, W. & Collier, V (2002) *A National Study of School Effectiveness for language minority Students, Long – Term Academic Achievement. Final Report*. Washington: CREDE: Centre for research on Education, Diversity and Excellence.
- Unsal, Z. (2017). *Bilingual students learning in science: language, gestures and physical artefacts*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2017. Stockholm
- Vetenskapsrådet (2018) www.vr.se

Vetenskapliga artiklar

<https://multikulturellt.ifokus.se/discussion/1401113/vad-ar-flersprakighet>